

*докторант кафедри історії
української літератури,
теорії літератури
та літературної творчості
Інституту філології
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка*

МОНОГРАФІЯ ГРИГОРІЯ СЕМЕНЮКА «УКРАЇНСЬКА ДРАМАТУРГІЯ 20-Х РОКІВ» ЯК ЗРАЗОК АКАДЕМІЧНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Одним із перших ґрунтовних теоретичних досліджень драматургії після здобуття Україною незалежності стала монографія Г. Семенюка «Українська драматургія 20-х років» (Семенюк Г.Ф. Українська драматургія 20-х років. К.: Либідь, 1992. 184 с.).

Дослідник представив нове, науково аргументоване осмислення феноменів української драматургії, що вичначало новий етап у становленні українського літературознавства. Г. Семенюк запропонував науковий аналіз драматургії, який враховував особливості національного й духовного розвитку України, простежив глибинні закономірності функціонування української драматургії 1920-х років з урахуванням її сценічної репрезентації. Важливі наукові спостереження Г. Семенюка стосувалися контексту української літератури та культури, що надавало дослідженню фундаментальності та завершеності.

У монографії науковець вперше глибоко проаналізував твори багатьох українських драматургів, які раніше не досліджувалися. Зокрема, велику увагу Г. Семенюк приділив вивченню творів М. Грушевського, Г. Хоткевича, М. Семенка, В. Винниченка, Є. Карпенка, В. Шопінського та ін. Важливим здобутком літературознавця виявилось цілісне дослідження драматургії М. Куліша, яке характеризується осягненням жанрової, стильової, ідейно-естетичної своєрідності творів видатного українського драматурга. Новаторський підхід науковця виявився і у фаховій оцінці творчості І. Кочерги, Я. Мамонтова, М. Ірчана, І. Дніпровського, Л. Старицької-Черняхівської та ін. Дослідник запропонував об'єктивну літературознавчу інтерпретацію творів І. Микитенка, О. Корнійчука.

Важливим науковим здобутком Г. Семенюка стало формулювання нових концептуальних методологічних засад вивчення української драматургії. Дослідник простежує континуальність літературного процесу й нові форми художнього сприйняття та вираження їх у драматургії; розглядає мистецькі досягнення драматургів у взаємозв'язку із розвитком української та світової літератури; аналізує структурні компоненти драми та їх смислового й художнього наповненість задля визначення типологічних особливостей, формує цілісне уявлення про найголовніші художні звершення української драматургії 1920-х років.

У розділі «Біля джерел» дослідник аналізує ідейні, філософські, культурологічні передумови виникнення та становлення української драматургії зазначеного періоду. Г. Семенюк вказує на характерні ознаки драматургії попереднього періоду, окреслюючи жанрово-стильові, тематичні параметри; визначає найвпливовіших драматургів (М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий, Леся Українка, В. Винниченко та ін.), які викликали зміни художніх парадигм. Дослідник вивчає своєрідність формування й модифікації естетичних першооснов, які спричинювали до подальшого розвитку драматургії.

Особливу увагу літературознавець приділяє осмисленню художнього новаторства драматургії Лесі Українки, яке стало потужним імпульсом до подальшого розширення філософських, художніх, стильових обширів української драматургії. «З естетичного боку новаторство драматургії Лесі Українки полягало насамперед у створенні таких творів, що ґрунтувались на боротьбі ідей, думок, пристрастей, світоглядів, коли головний рушій сюжету (конфлікт) подавався в заключній, своїй завершальній фазі – напередодні катастрофи героя чи героїв, де діалог будувася за допомогою гострих, стислих реплік у стилі німецьких імпресіоністів» [1, с. 13]. Дослідник підкреслює подальший розвиток традицій Лесі Українки у творчості О. Олеся, Я. Мамонтова, М. Куліша.

Г. Семенюк окреслює головні досягнення драматургії В. Винниченка, який продовжив процес зближення української драматургії із європейською. «В. Винниченко належав до найпомітніших постатей серед наймолодших українських драматургів, хто на початку ХХ ст. активно береться до розробки нових тем і художніх типів (робітництво, міська інтелігенція) і бореться за засвоєння кращих досягнень європейського театрального мистецтва, щоб прицепити їх українському театрові і вивести його на світовий рівень» [1, с. 14].

Дослідник визначає співвідношення між сценічною драматургією та драматургією для читання, підкреслюючи особливу роль театру М. Садовського, який на початку ХХ ст. виконував важливу функцію збереження й вираження національних духовних надбань та засвідчував високу професійну майстерність. Г. Семенюк наголошує на різноплановості театру, яка виявлялася у поєднанні традиційних етнографічно-реалістичних форм із європейськими зразками, відігравши водночас роль європеїзатора української сцени.

Автор монографії простежує зміну естетичних орієнтирів, викликану культурно-історичними реаліями та потребами, у формуванні «Молодого театру». Г. Семенюк акцентує увагу на виключному значенні «Молодого театру» для розвитку українського сценічного мистецтва. Окреслення нових принципів та концепцій художнього

осягнення дійсності, зокрема використання форм художньої умовності, утверджуване Лесем Курбасом, зумовлювало подальший розвиток українського театру, у якому збалансовувались кращі досягнення національного мистецтва із європейськими ідеями.

««Молодий театр» як театр шукань і сміливих експериментів започаткував собою витoki мистецьких пошуків, ставши символом нового відродження не лише театрального, але й усього культурного життя в Україні. Символізуючи найбільш модерний і авангардний театр, він виник як художня антитеза епігонству і безволю, в'ялості старого етнографічно-побутового театру» [1, с. 18].

Важливого значення у розділі «Біля джерел» набуває осмислення нових експериментальних драматургічних прийомів, взаємодії різних форм і видів мистецтва, які виникли під впливом кризових явищ суспільної свідомості початку ХХ ст.

Аналізуючи тогочасний стан театральної діяльності, Г. Семенюк визначає істотні проблеми, які впливали на розвиток української культури на початку ХХ ст. Літературознавець простежує співіснування негативних чинників, які зумовлювалися об'єктивними причинами, із конструктивними процесами, що відбувалися у сфері художніх пошуків. Зокрема, в історичній драматургії Л. Старицької-Черняхівської, Г. Хоткевича, М. Грушевського, В. Пачовського автор виявляє осягнення важливих явищ української історії та їх проекції на дійсність початку ХХ ст.

«Разом з тим зусиллями письменників переважно старшого покоління – Л. Старицької-Черняхівської, В. Винниченка, Г. Хоткевича, С. Васильченка – українська драматургія в цей грізний час прагне продовжити кращі класичні традиції. Звертаючись в основному до історичної тематики, вони створюють яскраві національні характери, намагаючись таким чином пробудити національну свідомість свого народу» [1, с. 24].

Г. Семенюк вперше здійснює глибокий аналіз трагедії М. Грушевського «Ярослав Осмомисл». Науковець визначає історичну основу твору, досліджує композицію, сюжет твору, своєрідність конфлікту, образи дійових осіб, звертає увагу на художні досягнення та прорахунки письменника, виокремлює характерні ознаки драматургії М. Грушевського.

Автор монографії висловлює важливі наукові спостереження про особливості драматургії В. Винниченка. Г. Семенюк визначає новаторські риси творчості драматурга; акцентує увагу на своєрідному художньому осмисленні морально-етичних, психологічних проблем, які В. Винниченко демонструє, художньо досліджує та відображає у різних несподіваних площинах. Зокрема, простежує європейський контекст драматургічних пошуків письменника.

«В. Винниченко збагатив українську літературу новим типом драми – глибокопсихологічної, в центрі якої точиться внутрішня боротьба, і конфлікт, що відбувається між сильними особистостями, трагедія героя вкладається в його душу. В цьому він, безумовно, перегукується із західноєвропейськими письменниками і, насамперед, з Ібсеном, Мальбе, Гауптманом, Фоссом» [1, с. 35], – стверджує дослідник.

Грунтовний аналіз драматичних творів В. Винниченка «Гріх», «Закон», «Між двох сил» зумовлюється вивченням характерних ознак архітектоніки, структури конфлікту, специфіки формування образної системи, парадоксальних аспектів проблематики п'єс.

Г. Семенюк на основі дослідження великої кількості творів українських драматургів, різних за жанровими ознаками та стильовим спрямуванням, виокремлює інтегруючий чинник у вигляді реакцій на кризові явища, відображених колективною свідомістю. Дослідник простежує вплив сутнісних світоглядних змін, характерних для початку ХХ ст., на жанрове та стильове формотворення.

У розгляді творів Я. Мамонтова («Дівчина з арфкою», «Над безоднею»), М. Семенка («Ліліт»), М. Рильського («Бенкет») науковець значну увагу приділяє визначенню стильової своєрідності, що позначається на жанрових ознаках та зумовлює способи художнього осмислення головних проблем. Водночас відзначимо, що автор монографії вперше глибоко досліджує твори Є. Карпенка, аналізує творчість драматурга у контексті розвитку української драматургії.

У підсумку дослідник визначає найприкметніші ознаки творчості українських драматургів. «У нових умовах зуміли зберегти цілковиту художню самобутність і стильову своєрідність такі драматурги, як С. Васильченко зі своєю народнопоетичною стихією, Я. Мамонтов з його умовністю й символізмом.

Разом з тим можна говорити й про художню еволюцію, що відбувалася в традиційному понятті драматичних жанрів і видів у творчості В. Таль-Товстоноса, М. Семенка, М. Рильського, Є. Карпенка» [1, с. 45].

Загалом у розділі «Біля джерел» збалансовано окреслюються позалітературні чинники, які неминуче впливали на формування концептуального естетичного та світоглядного підґрунтя української драматургії початку ХХ ст. Простежуються жанрово-стильові модифікації у драматургії, визначаються смислові та художні домінанти новаторського осягнення ключових проблем доби, з'ясовуються рівні співвіднесення новаторських пошуків із формами художнього відображення, виробленими сталою літературною традицією.

Особлива увага приділяється аналізу форм, різновидів, засобів втілення театрального мистецтва. Визначаються художні досягнення та осмислюються напрями розвитку українського театру початку ХХ ст. Розглядаються взаємозв'язки та взаємовпливи української драматургії та театру.

У розділі «Біля джерел» аналізуються імпульси філософського, художнього, митецького самовияву, які становитимуть основу розвитку та набудуть найпотужнішого вираження у драматургії другої половини

1920-х років. Важливі наукові спостереження Г. Семенюка, які розкривають закономірності та особливості художніх процесів в українській драматургії початку ХХ ст., увиразнюються та конкретизуються у наступних частинах наукової праці.

Розділ «Концепція героя і специфіка конфлікту в українській драматургії 20-х років» присвячений розглядові головних структуротвірних компонентів української драматургії та театру. У розділі окреслюються теоретичні узагальнення на основі аналізу великої кількості драматичних творів, що забезпечує необхідну наукову аргументованість та достовірність. Автор монографії визначає зміни у світосприйнятті, характерні для 1920-х років; простежує відображення світоглядних перетворень у мистецтві; аналізує модифікації форм художнього відтворення у драматургії; простежує взаємозалежність жанрового та стильового вираження; оцінює специфіку співвідношення категорій змісту і форми в українській драматургії 1920-х років.

Дослідник з'ясує причини появи п'єси-агітки, виокремлює її характерні ознаки, що зумовлюються ідеологічними та художніми функціями жанрового різновиду. Розкривається роль і значення агітаційної п'єси у розвиткові драматургії. У цьому контексті розглядаються відповідні драматичні твори В. Минка, Д. Бедзика, Я. Мамонтова та ін.

Г. Семенюк, аналізуючи окремі твори Я. Мамонтова, С. Кротевича та ін., зосереджує увагу на абстрактних ідеях та художній умовності, які домінують у поетиці п'єс драматургів. Розкриваються головні змістові параметри української драматургії 1920-х років.

Визначаються важливі принципи організації драматургічного тексту 1920-х років. Простежується органічна взаємодія естетичних категорій трагічного та героїчного й увиразнення рис мелодраматизму. Дослідник розмежує жанри трагедії та героїчної драми, вказуючи на їхні відмінні особливості. Г. Семенюк спостерігає видозміни у композиції драми, спричинені розширенням масштабів художнього відображення.

Особливого значення у другому розділі монографії набуває наукове осмислення драматургії М. Куліша. Автор підкреслює виняткову роль блискучого українського драматурга-новатора в історії української літератури. «Микола Куліш – найтрагічніша постать в українській літературі. Він був одним із найвизначніших речників національного ренесансу театру й драматургії 20-х – початку 30-х років в Україні» [1, с. 55], – безспідставно стверджує дослідник. Задля створення цілісного уявлення про драматургію М. Куліша окреслюються основні факти біографії, пов'язані із творчими досягненнями драматурга; відзначається колосальний мистецький резонанс творчості М. Куліша. Важливим аспектом дослідження стає осмислення драматургії М. Куліша в оцінці Л. Курбаса, який вважав його одним із найкращих драматургів.

Грунтовно аналізуючи п'єси драматурга «97», «Комуна в степах», «Прощай, село», що становлять своєрідну трилогію про село, автор підкреслює виключне значення першої п'єси, яка «зробила справжній переворот в українській літературі» [1, с. 60]. У процесі дослідження всього драматургічного доробку М. Куліша особлива увага приділяється дослідженню специфіки конфлікту, композиції, образної системи, проблематики, стильових та жанрових особливостей, художньої своєрідності драматичних творів. Розглядаються мистецькі інтенції драматурга та результати їх втілення, що підносили український театр на новий рівень.

У дослідженні увага акцентується на ефекті взаємного підсилення художніх досягнень М. Куліша і Л. Курбаса та їхньому визначальному впливові на українське мистецтво. «Саме завдяки творчій і життєвій дружбі двох талантів – драматурга Миколи Куліша і режисера Леся Курбаса – у другій половині 20-х років розпочався в Україні драматичний і театральний ренесанс» [1, с. 56], – резюмує дослідник. Він підкреслює їхнє творче взаєморозуміння, що призвело до потужного розвитку модерного українського театру. До речі, М. Куліш був «єдиним драматургом, п'єси якого забороняв «переробляти» Л. Курбас, оберігаючи од режисерського втручання в «Березолі» [1, с. 65].

Важливу роль у дослідженні творчості М. Куліша та Л. Курбаса відіграють спогади Й. Гірняка, який був актором театру Л. Курбаса. Осмислюючи спогади Й. Гірняка, дослідник виявляє і простежує важливі факти діяльності драматурга і режисера, що визначали трагічну долю митців, які надали українській драматургії й театру статусу світових досягнень.

Театр «Березіль», з яким співпрацював М. Куліш, розглядається як осередок кардинально нових театральних й драматургічних винаходів; модерність театру Л. Курбаса вивчається з інтермедіальних позицій; аналізуються результати реформаторського підходу до драматургічного тексту та його театрального втілення; визначається цивілізаційна функція «Березоля» у формуванні нової театральної культури. Важливим аспектом дослідження стало осмислення репертуарних проблем, аналіз тематичної спрямованості драматичних творів.

Г. Семенюк окреслює визначальні характеристики театру. «Березіль» по своїй суті – театр експериментальний. Народившись і розквітнувши на хвилі національного відродження, він об'єднав митців найновітнішого напрямку. Порвавши з побутовизмом і старою селянською етнографією та романтикою, «Березіль» пішов новим шляхом, шукаючи нової, співзвучної добі національної форми, часто-густо звертаючись до суміжних видів мистецтв – кіно, музики, естради тощо» [1, с. 64].

У монографії глибоко досліджуються п'єси робітничої, революційної, селянської тематики (І. Дніпровський «Любов і дим», Ю. Неодля «Шахтарський гість», М. Кравченко та Я. Могила «Перші хоробрі», Ф. Лопатинський «Сількор Головка» та ін.). Фактично автор вперше систематизує значну кількість драматичних творів, здійснюючи аналіз на рівні змісту, художньої структури. Дослідження зосереджується на визначенні жанрових ознак та структурних схем, виокремленні істотних атрибутів поетики п'єс, специфічних драматургічних ефектів.

Спостерігаючи в українській драматургії 1920-х – початку 1930-х років інтенсивну рецепцію класичної літератури, що відображається в усіх площинах художнього осягнення, Г. Семенюк концентрує увагу на різнобічному аналізові шевченківських традицій. Вивчається відображення естетичних засад творчості Т. Шевченка; простежується вплив драматургії Кобзаря; визначається своєрідність інсценізації творів поета; розглядаються драматичні твори, що репрезентують художню шевченкіану в українській драматургії названого періоду.

Науково виражені висновки дослідник робить про особливості розвитку жанрів історичної та історико-побутової драми у драматургії 1920-х років, підкреслюючи рівень художніх узагальнень та своєрідність проблематики, визначає характерні ознаки побудови сюжетів, стильові домінанти історичної та історико-побутової драми. Увага приділяється розглядові літературних першоджерел, осмисленню способів художнього відображення історичних фактів, зіставленню історичної основи та її художньої репрезентації. Аналізуються твори Ф. Лопатинського «Козак Голога», М. Семенка «Маруся Богуславка», Г. Хоткевича «Богдан Хмельницький», Ю. Недолі «За мурами», К. Поліщука «Камінна баба» та ін.

Чимало місця в монографії відведено дослідженню історичної драматургії І. Кочерги («Фея гіркого мигдалю», «Алмазне жорно», «Свіччине весілля» та ін.). Літературознавець розкриває художні здобутки драматурга, які стали результатом поєднання класичних традицій і модерних пошуків; визначає його вплив на розвиток української літератури. Важливі спостереження висловлені з приводу художньо-естетичних (роль символу, міфологічної основи) та жанрових ознак (поєднання елементів різних жанрів) творів І. Кочерги.

У розділі «Концепція героя і специфіка конфлікту в українській драматургії 20-х років» окреслюються змістові, художньо-естетичні, жанрові, стильові параметри української драматургії. Вперше визначаються прикметні риси поетики української драматургії 1920-х років з позицій наукової об'єктивності та вперше здійснюється наукова класифікація драматичних творів цього періоду з урахуванням тематичних та жанрово-стильових показників. Г. Семенюк здійснює різнопланове дослідження головних процесів, що відбуваються в українській драматургії та театрі того часу, формулює теоретичні узагальнення про структуру драми цього періоду, механізми конструювання драматургічного тексту.

Зміст розділу «Українська комедія 1920-х років: динаміка жанрів і розмаїття засобів типізації» зумовлюється розглядом сатиричних тенденцій та форм модифікації комедійного начала в українській драматургії. Автор розмежовує варіанти театральних переробок класичних п'єс й оригінальні драматичні твори, з'ясовує особливості переосмислення класичних сюжетів в українській драматургії 1920-х років.

Г. Семенюк глибоко вивчає специфіку жанру сатиричної комедії, спростовуючи упереджені твердження тогочасної критики, які заперечували існування цього жанру. Водночас дослідник фахово доводить безпідставність звинувачень критики 1920-х–30-х років на адресу одного із найкращих українських драматургів М. Куліша, підкреслюючи прогностичну функцію творчості драматурга, п'єси якого руйнували будь-які ідеологічні рамки.

У книзі зримо простежуються першопочатки сатиричної комедії в українській драматургії 1920-х років, пов'язані із творчістю М. Куліша, визначаються новаторські риси сатиричних комедій драматурга. Відзначаються традиції класичної драматургії, які набувають нової репрезентації у комедіях М. Куліша, та окреслюються принципи відмінності від класичної літератури, пов'язані із відображенням тогочасних реалій та використанням модерних художніх форм. Для цього дослідник залучає до аналізу комедії М. Куліша «Отак загинув Гуска», «Хулій Хурина», «Мина Мазайло». Усе це дало підставу авторові стверджувати, що «Вершини свого розвитку як в ідейному, так і в художньому планах комедія досягла в другій половині 20-х рр. у сатиричних творах М. Куліша «Отак загинув Гуска», «Хулій Хурина», «Мина Мазайло» [1, с. 95].

Визначаються жанрові особливості, окреслюється тематична спрямованість, вивчається проблематика творів М. Куліша, приділяється увага дослідженню філософських аспектів висвітлених у комедіях проблем; визначаються особливості рецепції комедій драматурга його сучасниками. Дослідник розглядає ідеї як стрижневі компоненти багатьох п'єс М. Куліша. Важливим складником дослідження комедій драматурга є розгляд творів у європейському контексті.

Автор монографії представляє ґрунтовний аналіз жанрових різновидів комедії (драми-феєрії, трагікомедії). Дослідження драми-феєрії «Марко в пеклі» І. Кочерги здійснюється з урахуванням досягнень української та європейської літератури. Осмислюються жанрові ознаки твору; визначаються художні нововведення І. Кочерги, які підсилюють гротескно-фантастичні елементи; вивчаються форми художньої умовності та їх функції у розгортанні двох сюжетних ліній твору; вивчається багатоплановість композиції, що сприяє розширенню рамок художнього відображення.

Розгляд творів Я. Мамонтова супроводжується аналізом міркувань драматурга про сутність і перспективи жанру трагікомедії, з чого драматург постає ще й як теоретик драми. Г. Семенюк аргументовано визначає жанрову приналежність творів «Республіка на колесах» (комедія, політфарс), «Княжна Вікторія» (соціальна драма з елементами сатири і гротеску), переконливо доводить факт послаблення трагікомічного начала за рахунок домінування комедійності у п'єсі «Республіці на колесах» та з огляду на відокремлене існування комічного і трагічного у п'єсі «Княжна Вікторія».

Літературознавець визначає складність жанру трагікомедії, зумовлену органічним поєднанням протилежних категорій, що в результаті формують цілком нове художньо-естетичне явище. Вивчаючи твір М. Куліша «Народний Малахій», науковець визначає його як драму, проте відзначає наближення до жанру трагікомедії з огляду на жанрову багатовимірність та спосіб вирішення конфлікту у творі; вказує на трагікомічність характеру головного героя; окреслює художнє новаторство п'єси. «Значним явищем у драматургії 20-х років стала драма М. Куліша «Народний Малахій», передусім завдяки яскраво й мистецьки виписаному трагікомічному характерові головного героя. Нова п'єса переконливо довела, що на зміну агітці – декларативній, плакатній – приходять драма з критично-аналітичним підходом до розв'язання найважливіших питань сучасності – політичних, філософських, соціальних, морально-етичних» [1, с. 117], – пише дослідник.

У процесі аналізу п'єси Г. Семенюк здійснює фундаментальні спостереження над суттю філософсько-естетичної концепції твору М. Куліша. Дослідник вказує на своєрідність та неординарність конфлікту між мріями і

реальністю; аналізує художню оригінальність відображення стану «донкіхотства»; визначає специфіку інтерпретації символів у творі із важливим смисловим та художнім навантаженням; розглядає складні форми художньої умовності; вивчає способи художнього відображення утопічності у творі; окреслює мистецьку досконалість трагікомедії в оцінці Л. Курбаса; розглядає наслідки рецепції й театрального втілення п'єси, що призвели до переслідувань М. Куліша та Л. Курбаса.

Дослідник визначає трансформаційні процеси, які відбувалися із жанром комедії: «Отже, говорячи про основні тенденції розвитку української комедії 20-х років, необхідно відзначити різноманітність її тематики, багатство жанрів, очевидну своєрідність художньої палітри кожного з драматургів» [1, с. 123].

У розділі «Українська комедія 1920-х років: динаміка жанрів і розмаїття засобів типізації» Г. Семенюк представляє цілісне дослідження визначальних параметрів жанру комедії та модифікацій жанру на рівні змісту й структури. Дослідник вивчає своєрідність художніх засобів (гіпербола, умовна театральність, сатирична символіка тощо) та їхні функції в українській комедії, виокремлює найбільш продуктивні жанрові форми (трагікомедія, сатирична комедія тощо); простежує відповідність між жанровими формами й світоглядними, естетичними настановами доби; визначає впливових драматургів, насамперед М. Куліша, який істотно змінив рівень та якість української драматургії.

У розділі «Реалії національного та міжнародного життя в драматургії порубіжжя 20–30-х років» досліджується явище політичного театру, розглядається політичний складник української драматургії, визначаються особливості поетики.

У контексті висвітлення проблем політичного спрямування вивчається творчість західноукраїнських драматургів. Драматургія М. Ірчана аналізується з урахуванням його впливу на розвиток української драматургії та театру в Канаді й Америці, простежує стильові перегуки із творчістю українських, європейських, американських письменників, що розширює межі мистецької репрезентації. П'єси М. Ірчана аналізуються як різнорівневі художні структури, з урахуванням жанрових, стильових, композиційних, сюжетних чинників та їх взаємодію на рівні художньо-стильової, жанрової структури.

Г. Семенюк вперше класифікує й фахово аналізує твори представників української діаспори О. Карманюка, В. Шопінського, Є. Карпенка та ін. Визначаючи головні новаторські риси творчості Є. Карпенка, Г. Семенюк підкреслює: «Невідомою нашому читачеві й глядачеві залишається на сьогодні драматургія Є. Карпенка, творчість якого в історії українського зарубіжжя посідає помітне місце передовсім своєю художньою оригінальністю, новизною форми, неординарним жанрово-стильовим звучанням» [1, с. 135]. Дослідник акцентує увагу на важливих фактах діяльності драматургів української діаспори, що визначали їхнє світоглядне й творче самовираження, розглядає їхню драматургію як органічну складову частину українського літературного процесу, що сприяє створенню цілісного і всеохопного формату літературознавчого дослідження.

У цьому ж розділі науковець пропонує новаторське прочитання творів М. Куліша «Патетична соната», «Вічний бунт», «Маклена Граса», висвітлює їх сценічну історію та мистецький резонанс, відображає суспільно-історичний контекст. Він досконало вивчає модерні форми художнього мислення драматурга; характеризує інтермедіальні виміри його творчості; досліджує особливості родової й жанрової дифузії та їх функції у творах М. Куліша; простежує контамінацію естетичних категорій та художніх смислів, що створює глибинну багатозначність та підтекст; аналізує експериментальні форми художнього відображення, які реалізуються на рівні змісту, сюжету, композиції, художніх засобів та прийомів тощо; з'ясовує специфіку авторських інтенцій у п'єсах.

Хочеться відзначити, що аналізуючи п'єси М. Куліша, Г. Семенюк підкреслює їхню художню самобутність, особливу увагу приділяючи визначенню мистецької своєрідності у п'єси «Патетична соната».

«Оригінальна «Патетична соната» і своєю нетрадиційною новелістичною композицією: драма побудована у формі синтезу щоденникових записів героя, його листів до героїні та ліричних відступів, наскрізь пронизаних жорстокою революційною дійсністю» [1, с. 157].

«Поява «Патетичної сонати» засвідчила народження в Україні нової форми драми. Це була художня спроба М. Куліша за допомогою суміжних видів мистецтва – слова, звуків, музики, кольорів, ліній – порушити важливі питання, виразити важливі ідеї» [1, с. 158].

«М. Куліш вказував на експериментальний характер «Патетичної сонати», в якій органічно пов'язались в єдине художнє полотно слово і музика. Тому важлива роль у п'єсі відведена ремаркам, ліричним відступам, музиці» [1, с. 61], – пише науковець.

Характерно, що в монографії приділяється особлива увага осмисленню визначних мистецьких досягнень театру «Березіль», які були пов'язані із блискучими творчими здобутками драматурга М. Куліша та режисера Л. Курбаса. Дослідник визначає вкрай несприятливі ідеологічні умови та політичний тиск, які перешкоджали діяльності театру, через які заборонялися й переслідувалися п'єси М. Куліша та вистави Л. Курбаса. У дослідженні аналізуються факти, які призвели до загибелі М. Куліша і Л. Курбаса внаслідок репресій та до знищення театру «Березіль».

Дослідник наводить цінні свідчення зі «Споминів» актора Й. Гірняка про стоїцизм березильців у межових ситуаціях, про тотальне руйнування: «1933 року в час голодної катастрофи України, в час розгрому українського села, української інтелігенції й робітництва, української культури, в час, коли вже не стало М. Хвильового, М. Скрипника, – в Межигірському колишньому монастирі курбасівці готували свій останній кулішівський, курбасівський і березильський твір – «Маклену Грасу». Сам Куліш кружляв по навколишніх голодних селах над Дніпром. Недалеко монастиря, у великому селищі Вишгороді, у давній резиденції княгині Ольги. Все недорозкуркулене населення

вимерло, тільки 4-5-літній нащадок того племені, загубившись у монастирських хащах, потайки підготовувався недоїдками Творчого будинку Спілки пролетарських письменників» [1, с. 169–170].

Літературознавець здійснює систематизацію типологічних ознак реалістичної та соціально-побутової драми, досліджуючи політичні п'єси. Г. Семенюк окреслює тематичну своєрідність, підкреслює традиційність драматургічних форм, визначає вагомі ідеологічні складники художньої структури драматичних творів, простежує їхні проєкції в різних площинах відображення (емоційній, психологічній, моральній, соціальній, побутовій тощо). Важливим аспектом аналізу виявляється зіставлення драматургічних й театральних репрезентацій.

У монографії «Українська драматургія 20-х років» представлено ґрунтовне дослідження визначальних процесів в українській драматургії. Автор простежує рух та кристалізацію жанрових форм, вивчаючи такі складники цих явищ, як тематичні зумовленості, характерні ознаки драматургічного письма, своєрідність художнього аналітизму. У книзі визначається жанрово-стильова парадигма української драматургії; вивчаються жанрові структури драматургії; досліджуються структуротвірні компоненти та чинники стильової диференціації; окреслюються співвідношення між традицією й модерністю, національним та європейським дискурсами. Помітно, що науковець особливу увагу приділив вивченню творчості митців (М. Куліша, Л. Курбаса), які істотно вплинули на формування нової української драматургії й театру 1920-х років, періоду українського ренесансу. Дослідження охоплює велику кількість драматургічних текстів, які характеризуються різним рівнем мистецького осягнення. Такий науковий підхід забезпечує достовірну реконструкцію літературного контексту й визначає вичерпність літературознавчого аналізу. Г. Семенюк застосував новаторську методологію дослідження, здійснивши докладний фаховий аналіз української драматургії 1920-х років, що засвідчив новий етап у розвитку українського літературознавства. Дослідник ґрунтовно вивчив літературознавчі проблеми, які раніше не висвітлювалися й замовчувалися; значно розширив межі літературного процесу, вперше дослідивши творчість незнаних до того часу драматургів; збагатив змістові конфігурації літературознавчих студій, проаналізувавши невідомі та недосліджувані драматичні твори; здійснив дослідження, у якому чітко визначилися обриси й сутність української драматургії 1920-х років.

Монографія Г. Семенюка ознаменувала початок нового відліку у сфері дослідження української драматургії. Праця стала першоосновою вивчення драматургічного дискурсу, її основні положення і висновки визначили процес формування напрямів і принципів сучасних літературознавчих розвідок.

Література:

1. Семенюк Г.Ф. Українська драматургія 20-х років. К.: Либідь, 1992. 184 с.

Анотація

В. АТАМАНЧУК. МОНОГРАФІЯ ГРИГОРІЯ СЕМЕНЮКА «УКРАЇНЬСЬКА ДРАМАТУРГІЯ 20-Х РОКІВ» ЯК ЗРАЗОК АКАДЕМІЧНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті аналізується монографія Г. Семенюка, яка являє собою ґрунтовне дослідження української драматургії 1920-х років. Увага приділяється висвітленню новаторської методології та об'єктивного наукового аналізу художніх явищ і процесів українського драматургічного і театального мистецтва. Визначається специфіка літературознавчого аналізу.

Ключові слова: монографія, дослідження, аналіз, драматургія, Г. Семенюк.

Анотация

В. АТАМАНЧУК. МОНОГРАФИЯ ГРИГОРИЯ СЕМЕНЮКА «УКРАИНСКАЯ ДРАМАТУРГИЯ 20-Х ГОДОВ» КАК ОБРАЗЕЦ АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье анализируется монография Г. Семенюка, которая представляет собой основательное исследование украинской драматургии 1920-х годов. Внимание уделяется освещению новаторской методологии и объективного научного анализа художественных явлений и процессов украинского драматургического и театрального искусства. Определяется специфика литературоведческого исследования.

Ключевые слова: монография, исследование, анализ, драматургия, Г. Семенюк.

Summary

V. ATAMANCHUK. THE MONOGRAPH “THE UKRAINIAN DRAMATURGY OF THE 20s” BY GRYGORIY SEMENIUK AS AN EXAMPLE OF ACADEMIC LITERATURE STUDY

The article analyzes monograph of G. Semeniuk, which presents a thorough study of Ukrainian drama of the 1920s. Attention is paid to the enlightenment of innovative methodology and objective scientific analysis of artistic phenomena and processes in Ukrainian dramatic and theatrical art. Specific features of literary analysis are determined.

Key words: monograph, research, analysis, dramaturgy, G. Semeniuk.